

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ЗАЙЧЕНКО І.В., ТЕСЛЮК В.М., КАЛЕНСЬКИЙ А.А.

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

ПІДРУЧНИК
для студентів вищих навчальних закладів

Київ
Видавництво Ліра-К
2017

ББК С 52,86 я 73
УДК 172 (085)
3 17

Копіювання, сканування, запис на електронні носії і тому подібне будь-якої частини підручника без дозволу видавництва заборонено.

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Національного університету біоресурсів і
природокористування України
(протокол № 11 від 20 квітня 2016 року)*

Рецензенти:

Пригодій М. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики навчання та управління навчальними закладами НУБіП України;

Руденко Ю. Д. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та історії педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Ягунов В. В. – доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Зайченко І.В., Теслюк В.М., Каленський А.А.

3 17 Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник / За ред. проф. І.В. Зайченка. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. – 484 с.

ISBN 978-617-7320-71-4

У підручнику висвітлено: сутність педагогічної діяльності, зміст і складові педагогічної майстерності викладача; умови, засоби формування педагогічної техніки і розвитку педагогічних здібностей, умінь та навичок; зміст і структуру педагогічного спілкування; предмет, мету і завдання курсу етики викладача вищої школи; етико-педагогічні ідеї в зарубіжній і вітчизняній педагогічній думці; етику діяльності викладача вищого навчального закладу та керівника ВНЗ. У практичних заняттях розкрито шляхи опанування основами педагогічної майстерності.

Підручник рекомендовано студентам спеціальності “Педагогіка вищої школи” і викладачам, які забезпечують викладання дисципліни “Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи”, а також студентам і викладачам інших педагогічних спеціальностей закладів освіти, учителям загальноосвітніх навчальних закладів, майстрам виробничого навчання, усім тим, хто цікавиться проблемами педагогічної майстерності і педагогічної етики.

ББК С 52,86 я 73
УДК 172 (085)

ISBN 978-617-7320-71-4

© Зайченко І.В., Теслюк В.М.,
Каленський А.А., 2016.
© Видавництво Ліра-К, 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
<i>Розділ I. ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ</i>	8
Тема 1. Педагогічна майстерність викладача	8
1.1. Сутність педагогічної діяльності викладача	8
1.1.1. Суспільна значущість професії викладача	8
1.1.2. Обов'язки викладача, його професійні функції	10
1.1.3. Поняття педагогічної діяльності, її структура	12
1.1.4. Професійно-педагогічна діяльність як мета-діяльність	16
1.2. Зміст та складові педагогічної майстерності викладача	18
1.3. Елементи педагогічної майстерності	22
1.4. Педагогічна ситуація і педагогічна задача	26
1.5. Самовиховання викладача	30
1.6. Педагогічна техніка викладача	32
1.6.1. Поняття педагогічної техніки	32
1.6.2. Внутрішня техніка викладача	34
1.6.3. Зовнішня техніка викладача	39
Тема 2. Майстерність педагогічного спілкування	45
2.1. Зміст педагогічного спілкування	45
2.1.1. Поняття педагогічного спілкування, його особливості, функції, види	45
2.1.2. Педагогічне спілкування як діалог	47
2.1.3. Контакт у педагогічному діалозі	50
2.2. Структура та стиль педагогічного спілкування	53
2.2.1. Структура педагогічного спілкування	53
2.2.2. Стиль педагогічного спілкування	55
2.2.3. Конфлікт у педагогічній взаємодії	67
2.3. Комунікативний, перцептивний та інтерактивний аспекти педагогічного спілкування	72
2.3.1. Поняття комунікативності	72
2.3.2. Способи комунікативного впливу: переконування і навіювання	75
2.3.3. Взаємозв'язок переконування і навіювання як способів педагогічного впливу	84
2.4. Характеристика перцептивного аспекту педагогічного спілкування. Увага й уява викладача	91
Тема 3. Взаємодія викладача та аудиторії	98
3.1. Проблеми взаємодії викладача та аудиторії	98
3.1.1. Особливості взаємодії викладача та аудиторії	98
3.1.2. Ознаки аудиторії, їх урахування в організації взаємодії викладача та аудиторії	101
3.1.3. Об'єктивні перешкоди контакту викладача й аудиторії та їх урахування в організації аудиторії	103

3.2. Методика та техніки педагогічної взаємодії.....	111
3.2.1. Методика педагогічної взаємодії.....	111
3.2.2. Техніки взаємодії у процесі аналізу проблеми та пошуку її вирішення.....	115
3.3. Культура мови педагога.....	122
3.3.1. Поняття та загальні ознаки мовної культури викладача. Мовна норма.....	122
3.3.2. Образність мови: поняття, зміст, роль, засоби створення образності.....	127
3.4. Техніка мовлення викладача.....	130
3.4.1. Поняття й категорії мовлення.....	130
3.4.2. Логіко-інтонаційний аналіз мови. Мовні ноти.....	136

Розділ II. ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тема 4. Етика викладача вищої школи як наука і навчальний предмет 140

4.1. Етика – як наука про мораль.....	140
4.2. Найважливіші морально-етичні категорії.....	145
4.3. Поняття професійної етики.....	150
4.4. Види професійної етики.....	159
4.5. Об'єкт, предмет, мета і завдання педагогічної етики.....	163
4.6. Функції етики.....	168
4.7. Найважливіші категорії етики викладача вищої школи.....	170
4.8. Взаємозв'язок етики викладача вищої школи з іншими науками, що вивчають мораль.....	176
4.9. Майбутнє етики викладача вищої школи в Україні.....	178

Тема 5. Етико-педагогічні ідеї в зарубіжній і вітчизняній педагогічній думці..... 180

5.1. Етико-педагогічні ідеї в зарубіжній педагогічній думці.....	180
5.2. Етико-педагогічні ідеї у вітчизняній педагогічній думці.....	220

Тема 6. Етика діяльності викладача вищого навчального закладу..... 244

6.1. Рейтингова оцінка діяльності викладача.....	244
6.2. Взаємовідносини з колегами по кафедрі.....	245
6.3. Взаємовідносини викладача з завідувачем кафедри.....	249
6.4. Стосунки з персоналом.....	253
6.5. Як організувати стосунки зі студентами.....	257
6.6. Формування власного іміджу як умова успіху діяльності.....	260
6.7. Моральні норми культури спілкування.....	262

Тема 7. Етика керівника вищого навчального закладу..... 268

7.1. Суб'єкти управлінської діяльності.....	268
7.2. Зміст і характер діяльності керівника ВНЗ.....	279
7.3. Стиль роботи керівника.....	280
7.3.1. Класифікація стилів керівництва.....	280
7.3.2. Діловий і бюрократичний стилі керівництва.....	282
7.3.3. Авторитарний, демократичний і ліберальний стилі керівництва.....	284
7.4. Методи роботи з керівниками різних типів.....	287
7.5. Модель якостей керівника.....	290

7.6. Модель особистісних якостей декана	294
7.7. Управлінські вимоги до завідувача кафедри	295
7.8. Репутація керівника вищого навчального закладу	297
7.8.1. Складові високої репутації керівника вищого навчального закладу	297
7.8.2. Формування іміджу керівника ВНЗ	303
7.9. Як дізнатися думки керівника про себе	306
7.10 Якщо вами маніпулюють	307
7.11. Принципи ефективного використання часу.....	308

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

1. Особливості педагогічної діяльності викладача.....	323
2. Сутність педагогічної майстерності викладача	333
3. Увага та спостережливість як основа інноваційної діяльності викладача.....	337
4. Уява – джерело педагогічної діяльності	340
5. Техніка саморегуляції психічного та фізичного стану.....	343
6. Основи мімічної та пантомімічної виразності педагога	348
7. Дихання й голос як елементи педагогічної техніки.....	351
8. Розвиток уміння виразного мовлення як засобу педагогічного впливу.....	356
9. Техніка розв’язування педагогічних задач	361
10. Техніка педагогічного спілкування	364
11. Техніка переконання	367
12. Розвиток творчих здібностей викладача.....	373
13. Самовиховання педагога – шлях формування педагогічної майстерності.....	376
14. Конкурс педагогічної майстерності.....	379

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	381
--------------------------------------	------------

ГЛОСАРІЙ.....	391
----------------------	------------

АЛФАВІТНИЙ ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	405
--	------------

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК.....	412
------------------------------	------------

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....	415
---------------------------------	------------

ДОДАТКИ.....	418
---------------------	------------